

Marek Jagodziński

"Kommunikative
Sakramententheologie", Hans Otmar
Meuffels, Freiburg-Basel-Wien 1995 :
[recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 42/2, 225-228

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dostrzeżenia w prawdzie o faktach i ich uwarunkowaniu historycznym oraz w dobrej woli. Eugeniusz Sakowicz, w artykule *Dialog międzyreligijny – podstawy i perspektywy*, zajmuje się określeniem dialogu i dialogu międzyreligijnego oraz jego teologicznymi podstawami. Przedstawia formy dialogu międzyreligijnego oraz jego cele i perspektywy. Ukazuje naukę Kościoła na temat dialogu z żydami i muzułmanami. Analizuje postawy wobec dialogu międzyreligijnego, szkicując duchowość dialogu, syntetycznie wyrażoną w *dekalogu dialogu międzyreligijnego*. Każdy artykuł jest opatrzony w literaturę źródłową i przedmiotową. Ponadto do całości opracowania jest dodany wykaz bibliograficzny wybranych publikacji na temat dialogu międzyreligijnego, sporządzony przez E. Sakowicza. Zawiera 187 adresów bibliograficznych monografii, artykułów i prac zbiorowych autorów polskich i zagranicznych.

Książka jest cennym opracowaniem z zakresu religiologii i teologii dialogu, ze szczególnym akcentem położonym na relacjach między judaizmem, chrześcijaństwem i islamem. Tezy w niej zawarte są uzasadnione źródłowo oraz w literaturze przedmiotu. Artykuły stanowią owoc rzetelnego studium zagadnienia oraz nawiązują do doświadczenia zdobytego w dialogu międzyreligijnym.

Publikacja jest przeznaczona dla polskiego czytelnika, chociaż dobrze byłoby udostępnić ją także czytelnikom spoza granic naszego obszaru językowego. Podejmuje bowiem zagadnienia istotne dla rozwoju świadomości religijnej chrześcijan nie tylko w Polsce. Potrzebne jest też upowszechnianie wiedzy o religijności i o wielkich religiach monoteistycznych. Poznanie innych religii sprzyja zrozumieniu, pojednaniu i rodzi szacunek dla inaczej wierzących. Nieznajomość różnic doktrynalnych i zasad moralnych innych religii uniemożliwia owocny dialog, w którym ma miejsce wspólne dążenie i wzajemna pomoc w osiąganiu celu ludzkiego istnienia, czyli pełni życia w Bogu.

Katarzyna Parzych

Hans Otmar Meuffels, *Kommunikative Sakramententheologie*, „Herder”, Freiburg – Basel – Wien 1995, ss. 384.

Sakramenty były zawsze przeżywane w Kościele jako najbardziej podstawowe rzeczywistości wiary chrześcijańskiej i jako takie stawały się zawsze tematem refleksji teologicznej. Wychodząc z założenia, że tradycja chrześcijańska musi być otwarta zawsze na teraźniejszość i przyszłość, w połączeniu z zawsze dynamicznym i aktualnym odniesieniem jej do miłości Boga, H.O. Meuffels podjął się ko-

niecznego trudu próby przełożenia istoty jej sakramentalnej treści na intelektualną i społeczną rzeczywistość ludzi żyjących we współczesnym świecie pod kątem wszechobecnej (coraz bardziej także w teologii) dzisiaj refleksji nad komunikacją, należąca do istotnego wymiaru udzielającego siebie Boga oraz adresatów tego udzielenia – ludzi. Od momentu ukazania się omawianej książki Meuffelsa, aż do dzisiaj pozostaje ona jedynym tak szeroko i wszechstronnie zakrojonym opracowaniem sakramentologii komunikacyjnej. Dodatkową motywacją autora stała się także sytuacja specyficznego kryzysu praktyki sakramentalnej w Kościele oraz nadzieja na wyzyskanie pojawiającej się wraz z tym kryzysem szansy głębszego, całościowego i personalistycznego zrozumienia istoty i roli sakramentów, jako dynamicznych znaków i narzędzi działania Boga w historii.

Autor zaczyna od ukazania wagi pojęcia komunikacji, omawia jej węzłowe punkty spotkania z teologią i przechodzi do przedstawienia ogólnego zarysu relacji między komunikacją a sakramentami, znajdującego odbicie w wypowiedziach Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, tradycyjnym dorobku teologii oraz innowacyjnych próbach ujęcia tej relacji w sakramentologii i liturgii sakramentalnej.

Dla celów pogłębionej refleksji komunikacyjnej nad sakramentami Meuffels omawia następnie dokładnie teologiczne elementy nauki o sakramentach. Zaczyna od omówienia komunikacyjnej bazy antropologicznej sakramentów, obecnej w samej strukturze osoby, jej relacji ze społeczeństwem i otwarciu na Transcendencję, wskazując jednocześnie na fundamentalne dla rzeczywistości sakramentów zjawiska symbolu i słowa jako podstawowe dane antropologiczne. Następnie dokumentuje chrystologiczne i wczesnochrześcijańskie podstawy komunikacyjnej rzeczywistości sakramentów: ukazuje Jezusa Chrystusa jako „Misterium” i „Prasakrament”, Jego przypowieści będące słowami-czynami królestwa Bożego, Jego działanie w znakach oraz prasakramentalne zaczątki koncentrowania się rzeczywistości sakramentalnej (chrzest i Eucharystia); nacechowany trynitarnie powielkanocny dialog między Bogiem a ludźmi; wczesnochrześcijańską praktykę sakramentalno-komunikacyjną gmin kościelnych. Po tym wskazuje na obecność elementów komunikacyjnych w teologii Tertuliana i św. Augustyna, a także na ich zanik w rozwoju teologii od czasów wczesnej scholastyki aż do Soboru Trydenckiego. Na końcu tej części Meuffels analizuje eklezjologiczny kontekst komunikacyjnego wymiaru sakramentów: rozumienie Kościoła jako „tajemnicy” i „sakramentu”, jego związek z urzeczywistnianiem się sakramentów oraz wzajemne przenikanie się komunikacji i komunii kościelnej.

Następnym etapem komunikacyjnej refleksji sakramentologicznej Meuffelsa jest ukazanie jej elementów teoretyczno-komunikacyjnych: języka, symbolu oraz ich zastosowania w misterium sakramentów. Autor przedstawia rzeczywistość języka w „polu napięcia” między filozofią, socjologią, filologią i teologią. Zaczyna

od przedstawienia wkładu teoretyków komunikacji: K.-O. Ape la z jego pragmatyka transcendentalną, J. Habermasa z teorią komunikatywnego działania, S.J. Schmidta z teorią estetycznego komunikacyjnego działania i H. Peukerta – uzupełniającego refleksją komunikacyjną nad społeczeństwem poprzez uwzględnienie w historii cierpienia i śmierci. Przy każdej z tych teorii Meuffels dokonuje krytycznej oceny możliwości uwzględnienia jej w sakramentologii, a po tym dodaje sumaryczną refleksję nad relacją między językiem a teologią: podkreśla konieczność uzupełnienia filozofii języka tłem metafizycznym, teologiczne znaczenie całościowej struktury języka, jego funkcję hermeneutyczną i związek z symbolem. Omówienie symbolu Meuffels zaczyna od refleksji podstawowych nad jego związkiem z sensem, nad całościową jego strukturą, znaczeniem hermeneutycznym, roli w komunikacji oraz nad specyfiką symboli sakramentalnych w perspektywie stworzenia, profetyzmu, Chrystusa i wspólnoty Kościoła z jego liturgią. Następnie zarysowuje teorie symbolu P. Tillicha i P. Ricoeura oraz ich znaczenia dla sakramentologii komunikacyjnej. Na zakończenie zajmuje się analizą sakramentu jako „misterium-tajemnicy”: pokazuje misteryjny charakter komunikacji i symbolu, początki i sakramentalną terażniejszość misterium zbawczego (podkreśla wkład teologiczny greckich Ojców Kościoła i O. Casela) oraz jego zakorzenienie w tajemnicy Boga wkraczającego w historię.

Dopiero teraz Meuffels dokonuje „sakramentologicznej transformacji” – ustala relacje między sakramentem a symbolem i słowem, pokazuje sakramenty jako językowo-symboliczne działania komunikacyjne, sakramentologiczne pola refleksji komunikacyjnej i komunijnej oraz komunikacyjno-komunijną wizję uczestniczenia w spotkaniu sakramentalnym w wymiarach relacji między szafarzem i przyjmującym sakrament, wspólnotowego świętowania i skuteczności działania sakramentów.

Ostatnim elementem systematycznej refleksji Meuffelsa w omawianym dziele jest bardzo skrótowe ukazanie konkretnych siedmiu sakramentów Kościoła. Autor zaznacza, że nie zamierzał zamieszczać w nim kompletnej wizji poszczególnych sakramentów, lecz wydobyć ich komunikacyjno-komunijną kwintesencję. Podkreśla przy tym z naciskiem, że ponieważ każdy z nich we własny i całkowicie specyficzny sposób przyczynia się do budowania komunikacyjnej komunii, nie można sformułować całościowej sakramentologii komunikacyjnej. Sakramentalna komunikacja jest tak zróżnicowana, jak zróżnicowane są w sobie same sakramenty, ich formy komunikacyjne i sytuacje komunikacyjne. Ważne jest jednak, że w końcu w każdym z nich chodzi o komunikację nakierowaną na komunię. W zakończeniu książki Meuffels zestawia krótko możliwe kierunki innowacyjnych możliwości komunikacyjnego ujęcia problematyki sakramentologicznej: rozumienia sakramentów jako słowno-symbolicznych działań komunikacyjnych Kościoła,

komunikacyjnego ujęcia ich pochodzenia, liczby, działania, komunikacyjnego ujmowania obecnej w nich łaski Bożej, charakteru sakramentalnego, komunikacyjnego traktowania zaangażowanych w sakramencie ludzi, nauki o *opus operatum* i *opus operantum*, całościowości sakramentalnej celebracji, godności partnera komunikacji sakramentalnej i znaczenia eklezjalnej wspólnoty komunikacji.

Praca Meuffelsa jest znakomicie przemyślana, ma jasną i przejrzystą strukturę, oparta jest na bogatej i dobrze dobranej literaturze. Stanowi – zgodnie za słowami autora – znakomitą podstawę do podjęcia dalszych, zintensyfikowanych i bardziej szczegółowych badań, które zawsze są możliwe i konieczne, tak dla dobra refleksji systematycznej, jak i dla komunikacyjno-komunijnej praktyki Kościoła.

Ks. Marek Jagodziński

Ks. Andrzej J e ż, *Jezus Chrystus w kontekście ludzkiej komunikacji*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2002, ss. 467.

Stosunkowo rzadko (ale coraz częściej) pojawiają się w polskiej literaturze teologicznej prace ujmujące rzeczywistość teologiczną pod kątem jej wymiaru komunikacyjnego. We wstępie do omawianej książki autor pisze, że Kościół przepowiadający orędzie ewangeliczne staje nieustannie wobec zmieniającej się rzeczywistości kulturowej, języka, znaków, symboli i zróżnicowanych typów mentalności, toteż musi szukać coraz bardziej komunikatywnych form teologicznego dyskursu i ewangelizacji. Nowa kultura komunikacyjna nie zawsze jednak służy kulturze komunikacji międzysobowej, czasem wręcz zagraża jej, a przecież człowiek jest istotą komunikacyjną – „nie może nie komunikować się”. Naukowe badania nad komunikacją doprowadziły do powstania ogromnej wiedzy na jej temat, która ciągle jeszcze pozostaje na terenie oddziaływania różnych dyscyplin naukowych, badających komunikację własnymi metodami. Jest więc rzeczą konieczną, aby uniwersalny i antropologiczny wymiar komunikacji został poszerzony o wymiar teologiczny, uwzględniający aspekty trynitarny, chrystologiczne, pneumatologiczne i eklezjalne – tym bardziej, że teologia zawsze rozwijała się w kontakcie z rzeczywistością komunikacyjną i komunikacji ciągle potrzebuje.

Głównym celem pracy ks. J e ż a stała się teologiczna analiza osoby i dzieła Jezusa Chrystusa w świetle komunikacji interpersonalnej, opisywanej przy pomocy konkretnej teorii i funkcjonującego w niej modelu komunikacji. Autor realizuje ten cel w szeregu dobrze pomyślanych pociągnięć badawczych, które doprowadziły do powstania bardzo logicznej i konsekwentnej struktury pracy.